

การศึกษากับวงจรแห่งความชั่วร้ายของชีวิตมนุษย์และสังคม

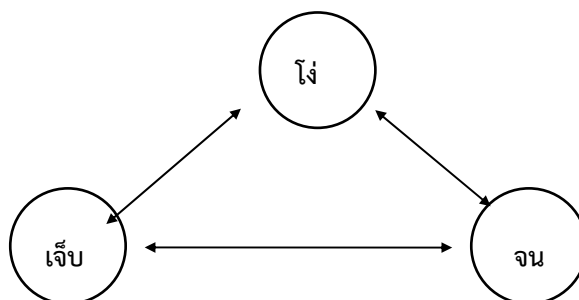
รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย บุญประเสริฐ*

Assoc.Prof.Dr.Uthai Boonpraert

ความนำ

วงจรแห่งความชั่วร้ายของชีวิตและสังคมมนุษย์

หลักการหรือแนวความคิดพื้นฐานที่ถือได้ว่าเป็นแนวคิดขั้นต้น ที่สามารถใช้อธิบายถึงสาเหตุสำคัญๆ อันเป็นที่มาหรือที่มีส่วนทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ตกต่ำทำให้ชีวิตมนุษย์ต้องจมปลักอยู่กับสภาพที่เลวร้าย ที่ชักนำให้มนุษย์ตกสู่สภาพที่เลวร้าย ที่เสื่อมเสียและยากไร้อยู่ตลอดเวลา คือเรื่อง วงจรแห่งความชั่วร้าย หรือวัฏจักรแห่งความชั่วร้ายของชีวิตมนุษย์ (Vicious circle) ซึ่งในตอนต่อไปนี้จะเรียกสั้นๆ เพื่อความสะดวกในการสื่อความหมายว่า วงจรแห่งความชั่วร้าย วงจรแห่งความชั่วร้ายที่จะกล่าวถึงนี้ เป็นตัวแบบ (Model) หรือแบบจำลองแบบหนึ่งที่ใช้ช่วยให้คำอธิบายแบบง่ายๆ ที่แสดงให้เห็นว่า หากชีวิตของมนุษย์ได้ตกเข้าสู่วงจรดังกล่าวแล้ว สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ จะมีแต่ตกต่ำและเลวร้ายยิ่งขึ้น อยู่ตลอดเวลา วงจรดังกล่าวนี้อาจแสดงเป็นแผนภาพสัมพันธ์แบบง่ายๆ ได้ดังนี้

ที่มา : (ปรับปรุงจาก อุทัย บุญประเสริฐ. การศึกษากับการพัฒนาและความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ. 2529 : 7)

จากแผนภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของวงจรแห่งความชั่วร้ายของชีวิตและสังคมมนุษย์ ซึ่งมีส่วนดึงให้ผู้คนตกต่ำเมื่อตกเข้าสู่วงจรดังกล่าวแล้ว จะต้องประสบแต่สภาพที่เลวร้าย ตกต่ำยิ่งขึ้น อยู่ตลอดเวลา คือเรื่องของ ความโง่(Ignorance)หรือความไม่รู้ รวมทั้งการรู้ไม่เท่าทัน และรู้เท่าไม่ถึงการณ์

* รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรดุริยางค์บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

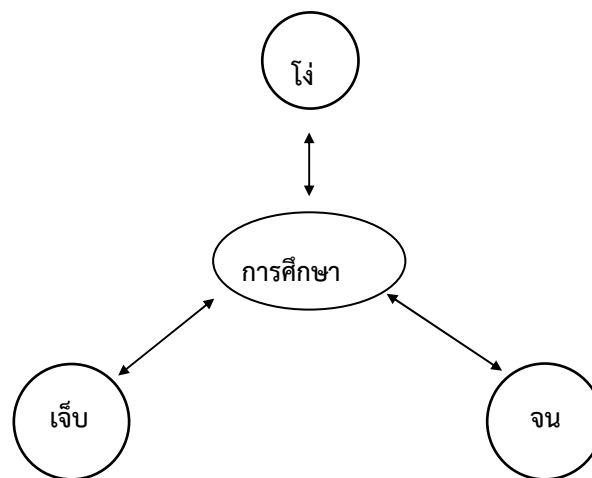
อีกเรื่องหนึ่งก็คือ เรื่องของ **ความเจ็บป่วย (Sickness)** หรือ ความบกพร่องด้านสุขภาพอนามัยของบุคคล (Unhealthy) และเรื่องสุดท้ายเป็นเรื่อง **ความยากจน-ยากไร้ (Poverty)** เรียกให้ง่ายก็เรียกกันว่าความโง่ ความเจ็บ ความจน

ความโง่ ความเจ็บ ความจนนั้น หากเกิดกับผู้ใดเกิดกับบุคคล หรือเกิดกับสังคมใดก็ตามแล้ว ย่อมจะมีแรงมีพลังในตัวที่สามารถดึงดูดหรือชักนำให้บุคคลนั้น หรือสังคมนั้นประสบแต่ความทุกข์ยาก ตกต่ำ ยากไร้ ยิ่งขึ้นทุกที ทุกขณะ จากตัวแบบหรือจาก Model นี้ อาจให้คำอธิบายในแบบง่ายๆ ได้ว่า ความโง่เขลาเบาปัญญาของมนุษย์ ของตัวบุคคล หรือความไม่รู้ ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงการรู้ไม่ทันและการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความโง่เขลา นี้จะเป็นตัวการชักนำหรือทำให้บุคคลดำรงชีวิตในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดการเจ็บป่วย มีสุขภาพไม่ดี เกิดมีความบกพร่องทางด้านสุขภาพอนามัย ไม่รู้จักการเลือกรับประทานอาหารให้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย ทำให้เกิดภาวะทุพโภชนาการ (Malnutrition) ได้ทั้งที่อาหารประเภทต่าง ๆ มีอยู่มากมาย สิ่งเหล่านี้มีปรากฏมาก โดยเฉพาะในสังคมที่ด้อยพัฒนาและสังคมที่ทันสมัยแต่ด้อยพัฒนา ซึ่งจะปรากฏให้เห็นได้บ่อยในรายงานของธนาคารโลก ที่ได้จากการติดตามศึกษาภาวะในเรื่องของความยากจนและความอดอยากทั่วโลกในภูมิภาคต่างๆ ของโลก

เนื่องจากไม่รู้จักรักษาสุขภาพ ไม่รู้จักการดูแลเรื่องอนามัยของตนเองให้เหมาะสม พูดแบบง่ายๆ ว่า รักษาตัวไม่เป็น ดูแลตัวเองไม่เป็นเนื่องจากโง่เขลา ไม่มีความรู้หรือรู้สิ่งที่เป็นผิด มีความเชื่อผิดๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย ยิ่งเจ็บป่วยมาก ยิ่งเจ็บป่วยบ่อย สุขภาพก็ยิ่งเสื่อมโทรม และเมื่อสุขภาพเสื่อมโทรมความสามารถในการทำงานก็จะลดลง โอกาสในการแสวงหารายได้ หรือแสวงหาสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตที่ดี เพื่อการยังชีพ โอกาสในการแสวงหารายได้เพื่อชดเชยกับรายจ่ายที่จำเป็นและที่ต้องจ่ายออกไป ย่อมจะมีลดน้อยถอยลง ความยากจนก็จะมาเยี่ยมกรายได้ง่าย จะเข้าสู่ขั้นนั้นได้โดยง่าย และจะมากยิ่งขึ้นทุกที ตามระดับความไม่รู้ และความร้ายแรงของการเจ็บป่วย

ในทางตรงกันข้าม ความโง่ ความไม่รู้ หรือความด้อยในความรู้และสติปัญญา ก็มักจะนำไปสู่การขาดแคลนความรู้และขาดความสามารถในการทำงาน ในการประกอบอาชีพ รวมไปถึงทั้งโอกาสในการประกอบอาชีพที่ดี ที่มีรายได้ดี ก็มีโอกาสดกถอยลงไปด้วย ไม่ว่าความโง่หรือความไม่รู้นั้นจะสืบเนื่องมาจากการขาดโอกาสในการพัฒนาสติปัญญา และขาดการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ หรือเนื่องด้วยเหตุใดก็ตาม ย่อมจะทำให้โอกาสที่จะได้รายได้เพิ่มพูนขึ้นด้วยวิธีการที่ถูกต้องชอบธรรมมีน้อยลงและที่สำคัญก็คือโอกาสในการสูญเสียทรัพย์สินอันสืบเนื่องด้วยความโง่เขลาเบาปัญญาด้วยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้วยความสุรุ่ยสุร่าย ด้วยการไม่รู้จักรักษาการใช้จ่ายให้เหมาะสม หรือด้วยการหลงติดกับอบายมุขจะมีมาก การแสวงหาเพิ่มเติมให้เหมาะสมก็มักจะจำกัด จนเป็นเหตุให้ผู้นั้นขาดโอกาสที่จะมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพที่เหมาะสม ความยากจนก็จะมีความเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว คือยิ่งยากจน ยิ่งยากไร้ลงไปเรื่อยๆ

จากความไม่รู้หรือความโง่ จากความขาดแคลนยากไร้หรือจากความยากจน โอกาสที่จะขาดความสมดุลในการดำรงชีพจะมีมาก จะมีสูง การดูแลสุขภาพตามที่ควรก็จะลดลง ผลก็คือความเจ็บป่วยจะตามมา สภาพเหล่านี้จะมีพลังดึงดูดผู้นั้นให้ตกอยู่ในวงจรแห่งความชั่วร้ายนั้นได้ตลอดไป การพิจารณาวงจรแห่งความชั่วร้ายนี้ จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นในระดับตัวบุคคล หรือในระดับสังคมทั้งสังคม ศัตรูตัวร้ายที่มนุษย์และสังคมมนุษย์ต้องต่อสู้อยู่ตลอดเวลา ต้องแสวงหาวิธีกำจัดให้ได้อยู่ตลอดเวลา ก็คือเรื่อง **ความโง่ ความเจ็บ และความจน** ทั้งสามส่วนนี้เป็น man's ancient enemies ทั้ง poverty, ignorance และ sickness หรือ disease จะหมุนเวียนเกาะตัวมนุษย์อยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจจะหมุนเวียนไปในทิศทางใดก็ได้ และจะผูกชีวิตและสังคมให้วนเวียนอยู่ในวงจรแห่ง โง่ - เจ็บ - จน : เจ็บ - จน - โง่ : จน - โง่ - เจ็บ ต่อ ๆ กันได้ตลอดไปและ ถ้าไม่สามารถทำลายวงจรส่วนหนึ่งส่วนใดได้ สภาพชีวิตก็จะมีแต่ถูกชักนำให้ตกต่ำ ถูกดึงดูดหรือชักนำให้เสื่อมถอยอยู่ตลอดไป และจากการวิเคราะห์วงจรดังกล่าว ไม่ว่าตัวโง่จะเป็นตัวก่อให้เกิดการเจ็บแล้วจน หรือโง่เป็นตัวทำให้จนแล้วนำไปสู่การเจ็บ หรือจนและเจ็บแล้วทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาตนให้ห่างไกลจากความโง่ จากความไม่รู้ รู้เท่าไม่ทัน หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม นักการศึกษาจะเห็นได้ทันทีว่าการศึกษานั้น ถ้าได้ใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะมีบทบาทสำคัญมากในการทำลายวงจรดังกล่าวได้เราสามารถจัดการศึกษา หรือใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเข้าไปแก้ปัญหาในแต่ละส่วนได้ ซึ่งย่อมจะมีส่วนช่วยให้ชีวิตมนุษย์และสังคมก้าวไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมได้อย่างแน่นอน

นอกจากการทำลายวงจรแห่งความชั่วร้ายของชีวิตได้แล้ว ความรู้จากทางทางด้านสังคมวิทยายังแสดงให้เห็นเพิ่มเติมอีกด้วยว่า การศึกษายังเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคม ที่มีบทบาท มีส่วนอย่างสำคัญในการเปลี่ยนสถานะทางสังคมของบุคคล (Social mobility) และมีส่วนกระตุ้นให้คนรู้จักสร้าง

ความหวังในชีวิต ไม่ยอมจำนนต่อความทุกข์ยาก ความยากจน หรือต่อปัญหาที่ประสบอยู่ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมืออันทรงพลัง ในการเพิ่มศักยภาพในการต่อสู้กับปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพอนามัย และปัญหาอื่น ๆ ของทั้งต่อตัวบุคคล และต่อสังคมโดยรวม จะเห็นได้ว่าโดยตัวการศึกษาเองนั้น การศึกษามีบทบาทต้องต่อสู้กับความโง่ ความไม่รู้ ความรู้ไม่เท่าทัน และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์โดยตรงอยู่แล้ว

สรุป

ที่กล่าวมานี้เป็นแนวคิดในขั้นต้นที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการพัฒนา การศึกษากับการพัฒนาคน การศึกษากับการพัฒนาบุคคล การศึกษากับการพัฒนาสังคมและประเทศชาติแล้ว จำเป็นจะต้องเข้าใจถึงตัวการที่เป็นต้นเหตุของปัญหา ต้องเข้าใจถึงตัวการที่ก่อให้เกิดความต้องการในการพัฒนา ตลอดจนต้องเข้าใจให้แจ้งชัดว่า การศึกษาจะมีบทบาทสำคัญในส่วนไหน ได้อย่างไร เรื่องวงจรแห่งความชั่วร้ายที่ได้กล่าวมานี้ น่าจะช่วยให้คำอธิบายถึงประเด็นต่างๆ เหล่านี้ได้ค่อนข้างกระจ่าง และเมื่อพิจารณาโดยหลักการและเหตุผลแล้ว ก็จะได้เห็นว่า การใช้การศึกษาแทรกแซง (Intervene) เข้าไปในวงจรแห่งความชั่วร้าย โดยวิธีการจัดการทางการศึกษา หรือโดยใช่วิธีการศึกษาที่เหมาะสมถูกวิธีแล้ว โอกาสในการตัดตอนหรือทำลายวงจรแห่งความชั่วร้ายแห่งชีวิตและสังคมนั้น เป็นสิ่งที่มีโอกาสเป็นไปได้ ทั้งนี้ต้องพิจารณาดำเนินการในรายละเอียดให้รอบครอบและในการปฏิบัติจะต้องให้เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพชีวิตจริงมากกว่าการดำเนินให้เป็นไปตามรูปแบบพิธีการตามระบบทั่วไป และในบางกรณียังอาจจำเป็นต้องมีการสนับสนุนโดยกลไกอื่นๆ ของรัฐเพิ่มเติมอีกด้วย ซึ่งต้องพิจารณาให้ชัดเจนในรายละเอียดในแต่ละเรื่อง และต้องเลือกให้เหมาะสมกับการดำเนินงานทางการศึกษาด้วย

การศึกษาตามบริบทนี้ จะมีภาระและมีบทบาทโดยตรงในการเผชิญหน้าและในการต่อสู้กับปัญหาความโง่เขลาเบาปัญญาของมนุษย์ ต่อการช่วยให้มนุษย์มีความรู้ สามารถรู้เท่าทันไม่ตกอยู่ห้วงแห่งอบาย การศึกษามีส่วนโดยตรง ที่ช่วยให้บุคคลรู้จักหนทางและวิธีการรักษาสุขภาพอนามัยที่เหมาะสม มิให้ตกเป็นทาสของความเจ็บป่วย ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาอื่นต่อไป และการศึกษาก็เช่นกัน ที่จะมีส่วนช่วยให้บุคคลมีโอกาสก้าวหน้าล่วงพ้นจากความยากจน ความยากไร้ขาดแคลน ช่วยให้คนได้พัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพที่เหมาะสม รู้จักเลือก รู้จักการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตที่เหมาะสม มีโอกาสและสามารถทำลายวงจรแห่งความชั่วร้ายที่อาจเป็นตัวถ่วงที่สำคัญต่อทั้งชีวิตและสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

อุทัย บุญประเสริฐ (2529). การศึกษากับการพัฒนาและความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ. สระบุรี : โรงพิมพ์ปากเพรียวการช่าง.